



Gudmonné Jenei Magdolna

Miért szerethetők az évelők?



A követelménymodul megnevezése:
Szabadföldi dísznövénytermesztés

A követelménymodul száma: 2223-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-007-30



MIÉRT SZERETHETŐK AZ ÉVELŐK?

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

MIK IS AZOK AZ ÉVELŐK???

A növények igen különbözők. Vannak közöttük parányiak és óriások, matuzsálemek és kérészéletűek. A különböző környezeti feltételekhez való alkalmazkodás formálta ilyenekké- és formálja tovább szakadatlanul....

A botanikusok tulajdonképpen elég későn figyeltek fel arra, hogy a növények megjelenésük, életformájuk szerint kategorizálhatók, csoportosíthatók. Mára széles körben elterjedt az az életformarendszer amely aszerint csoportosítja a növényfajokat, hogy milyen védelemben részesülnek, hol helyezkednek el a rügek a növény számára kedvezőtlen időszakban.

A kertészeknek és a növénykedvelőknek a maguk gyakorlatias módján szintén szükséges a növények csoportosítása. A kertészek által emlegetett "egynyáriak" tulajdonképpen megfelelnek az egyéves életformatípusnak, a "kétynyáriak" a kétéves életformatípusnak. A kertészek összefoglalóan évelőknek nevezik a lágú szárú, több évig élő és ezalatt többször termő növényeket.



1. ábra (Vegyes évelőágy)¹

¹ <http://www.garten.cz/e/de/862-taglilie-hemerocallis-x-hybrida-crimson-pirate/>

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

Egyetlen kert sem képzelhető el évelők nélkül, melyek az állandó megújulást jelképezik. Ki nem lesi már kora tavasszal, hogy nyílik-e már a téltemető vagy a hóvirág, melyek a tavasz beköszöntét jelzik? Az évelők igen változatosak mind termetre, mind igényre, melyek igen széles skálán mozognak, s általában ezek szerint is csoportosítják őket.

Magyarországon a virágágyak kialakításának nincs olyan hosszú idő alatt kialakult hagyománya, mint például a nyugat-európai országok némelyikében, ezért kertjeinkben betöltött szerepük is lényegesen kisebb volt az eddigiekben. Virágágyainkban nagyon gyakran találkozhatunk egynyári növényekkel, például a jól ismert petúniával (*Petunia x hybrida*), vagy a bűdöskék (*Tagetes spp.*) valamelyikével. Kétségtelen, hogy ezek a virágágyak sokszor nagy dekorációs értékkel bírnak, és kialakításuk, ill. fenntartásuk lényegesen olcsóbb egy évelőágyénál. Mégis, ezek egy jól kialakított évelőágy, vagy évelőkől megépített szegély szépségével, látványának hatásával nem versenyezhetnek. Az évelő növények színpompájára több éven át számíthatunk, megismerve formájukat, színüket, virágzásuk idejét, évről évre várjuk majd virágzásukat.

1. Mit nevezünk évelő dísznövényeknek?

A több évig élő, föld alatti vagy föld feletti képletekkel áttelelő, évről-évre megújuló lágyszárú növényfajokat nevezzük évelő dísznövényeknek. Számtalan egy- és kétszikű növény és sok páfrányféle tartozik ide.

Az évelők egyik alapvető jellemzője a nagy változatosságuk és sokféleségük. Virágdíszük jellege is eltérő. Nagy részük az év csak egy bizonyos időszakában virágzik érzékeltetve az évszakok változását pl. a hagymás növények nagy része kora tavasszal, az évelő őszi- és téli virágzókkal.

Jelentőségük abban áll, hogy a kiültetett növények 3-5 évig is helyükben díszítenek, gondozásuk egyszerű. Az ágyások felújításakor tőosztás után szét is ültethetők. Nagy a faj- és fajtagazdagságuk, eltérő igényük miatt változatosan használhatók. Sziklakertekben, tetőkertekben, vegyes virágágyakban, árnyékos területeken és vízfelületen vagy vízparton szinte nélkülözhetetlenek. Széleskörű felhasználásuk mellett virágukkal, lombozattal, terméssel díszítők is lehetnek.

Vannak tartósan virágzó és kimondottan vágott virágnak, vágott zöldnek alkalmas, virágkötészetben gyakran alkalmazott fajok, fajták. Sok faj a szokásostól eltérő időpontban is virágoztatható, hajtásra alkalmas, legismertebb ilyen évelő csoport a hagymások.

2. Az évelők származása

A magyarországi éghajlati viszonyok mellett természetű évelőfajokat találhatunk a világ számos táján. A fényigényes fajok egy része Európa hegy- és dombvidéki réteken él, mások a sík vidékeket lakják, pusztákon, mocsárréteken, szikeseken lelnek otthonra. Jóval gazdagabb fényigényes fajokban az Amerikai és Ázsiai kontinens, így számos egzóta (idegenből származó) növényfajt és ezek változatait találhatjuk meg a kertjeinkben. Az árnyékos helyeket kedvelő évelők többsége szintén Európa, Ázsia és Észak–Amerika hasonló éghajlatú vidékeinek erdeiből származik. Sok évelő dísnövény mediterrán domboldalakon, illetve száraz szteppréteken őshonos. A növények földrajzi származásánál hasznosabb ismerni a speciális élőhelyeket, mivel a növény eredeti élőhelyéhez hasonló környezetet kell biztosítani a kertben annak érdekében, hogy megfelelően növekedjenek és díszítsenek. Pl. a Kék szamárlenye (Echinops ritro), a Sárga cickafark (Achillea filipendulina) napos, száraz helyen díszítenek szépen a kertben.

A hazai kertekben tartható évelők nagy száma biztosítja azt, hogy bármely kert adottságaihoz találjunk olyan évelő dísnövényt, amely ott jól érzi magát és maximális díszítőértéket nyújt.

3. Az évelő dísnövények morfológiai leírása

Az évelők föld feletti részét a dudvás lágyszár és a lombozat adja, amely minden évben elhal. Az évelők főleg a földalatti szerveik (rügy, tarackszár, gyökértörzs, gumó, hagyma) segítségével telelnek át.

Az évelők föld alatti szervei:

- bojtos gyökérszár: sok évelő növénynek dúsan elágazó gyökérszára van és töosztással jól szaporíthatók
- karógyökér: sokszor húsos, kevésbé elágazó répatípusú gyökér. Az ilyen gyökerű növények jó szárazságtűrők. Csak földlabdával ültethetők át.
- gyökértörzs: föld alatti vagy a felszínen terjeszkedő, vaskos, legyökerező szár.
- hagyma: módosult rövid hajtás, ahol a rügyet húsos hagymalevelek borítják.
- gumó: földbeli, tápanyagraktározó, módosult hajtás
- hagymagumó: földbeli hajtás, melynek tengelyét tápanyag raktározó gumó képezi és hártós hagymalevelek borítják.

Az évelők föld feletti szervei:

- Évenként elhaló szárúak: Sok évelő dudvás szárát a fagyok pusztítják el. (Aster fajok) Egyes tavasszal virágzóak szára már év közben leszárad (Tulipa hibridek).

- Áttelelő szárúak: sok félcserjét is az évelők közé sorolunk. Többé kevésbé fásodó szárúak áttelel, sokszor részben visszaszárad, visszafagy. (Levendula, Thymus, Vinca). Számos évelőnek (Festuca, Primula) levélzete, levélpárnája télen nem pusztul le. Némelyek év közti behúzódás után ősszel fejlesztik újra az áttelelő levélzetüket (Lilium candidum, Muscari). A növény lehet 1–2 cm magasságú szőnyeg (Sagina) 5–15cm magas párnaképző sziklakerti (Arabis) 20–120 cm nagyságú színpompás virágzó (Phlox paniculata), de a 2–3 méteres óriások sem ritkák (Miscanthus sinensis).
- Az évelők levele: lehet egyszerű és összetett lemezű, szálas és kard formájú, apró pikkelyszerű stb. A levél színe: különféle árnyalatú zöld, fehér molyos, pirosbarna, ezüstösen csillogó, tarkán csíkozott stb.
- A különböző fajok virágai: az év minden hónapjában nyílnak, még a nyugalmi téli időben is. Így a Crocusok enyhe időben már februárban bimbóznak. A virágok nagysága, mennyisége, színe és illata különböző. A virágzás általában rövid, néha csak 2–6 hét időtartamú (Lychnis), de egyeseknél hónapokig is tart (Gaillardia). Másodvirágzás gyakran tapasztalható (Delphinium). A termések között számos érdekes díszítő formájú van (Lilium).

4. Az évelők felhasználása

Évelők elhelyezése a kertben:

Az évelők fákkal és cserjékkel együtt érik el a kívánt esztétikai hatást. Ezt a látványt általában a ház és a kert többi része felé összekötő kapocsként működő gyepterületek teszik még harmonikusabbá. Az évelőágyakat és a szegélyeket kiegészíthetjük kora tavasszal nyíló hagymás növényekkel. Az évelő növények kerti elhelyezésére számos lehetőség kínálkozik. Alapvetően elhelyezhetjük őket csoportosan kisebb–nagyobb ágyásokban, vagy épületeket, támfalakat, fa-és cserjecsoportokat szegélyezve, de nagy termetű, dekoratív fajokból ültethetünk egyetlen egy példányt is szoliterként, elszigetelten a gyeppen. Természetesen felhasználhatjuk őket sziklakertekben, kerti tavakban, mocsárkertekben is.

Virágágyak építése a ház körül:

A ház körül jól látható helyen érdemes kialakítani évelőágyakat. Ilyen helyre a nem túl magas termetű, szép virágú és érdekes levélzetű fajokból célszerű összeállítani egy–két ágyást, különösen értékesek lehetnek az illatos virágú fajok. Napos helyen ideálisak lehetnek a közepes termetű nősziromok (Iris spp.), a levendula fajok (Lavandula spp.), az évelő szegfűfajok (Dianthus spp.), vagy az alacsonyabb kúpvirágok (Rudbeckia spp.). A ház árnyékos oldalán árnyéktűrő cserjék társaságába ültethetjük az árnyliliomok (Hosta spp.), az ibolyák (Viola spp.), az ízfűvek (Ajuga spp.), a szívvirágok (Dicentra spp.), a hunyorok (Helleborus spp.), a kankalinok (Primula spp.), számos páfránynemzettség (pl. Dryopteris) fajainak valamelyikét.

Hagyományos évelőágyak kialakítása:

Különböző formájú évelőágyakat alakíthatunk ki a kertben jól elhatároltan, szigetszerűen a gyepfelületben, melyeket erős növekedési erélyű, magas termetű évelő növényekkel ültetünk be. A szigetszerűen elhelyezett évelőágyak jellemzője, hogy minden oldalról impozáns látványt nyújtanak. Ilyen virágágyakba ideális fajokat találhatunk a Phlox (lángvirág), Gypsophila (fátyolvirág), bazsarózsa (Paeonia), Csillagfürt (Lupinus), szarkaláb (Delphinium), sásliliom (Hemerocallis), őszirózsa (Aster), vagy az aranyvessző (Solidago) nemzetség tagjai között.

Évelőszegélyek, kőfalak, kerítések és sövények mentén:

A kőfalak, sövények vagy kerítések mentén megépített szegélyek közös jellemzője, hogy viszonylag keskenyek, maximum 2 méter szélesek. Sok esetben félárnyékot kedvelő növényfajok is jól érzik magukat az ilyen évelőszegélyekben, pl. szellőrózsa fajok (Anemone sp.), haranglábak (Aquilegia sp.). Lényeges, hogy a szegély hátsó részére magasabb, elülső részére pedig alacsonyabb növényeket ültessünk.

Az évelőkből kialakított szegélyek másik típusát a fa- és cserjecsoportok előtt megépített, erdőszéli vegetációt imitáló évelőszegélyek adják. Tulajdonképpen ezek az előzőhöz teljesen hasonló, keskeny, virágos szegélyek. A megfelelő látvány érdekében használjunk sok világos és nagyvirágú, laza virágzatú vadvirágot (Pl. Papaver, Phlox, Physostegia, Campanula, Aquilegia megfelelő fajait, fajtáit). A félárnyéki növények itt is jól érzik magukat, az ilyen szegélyek általában a szélétől is védettek.

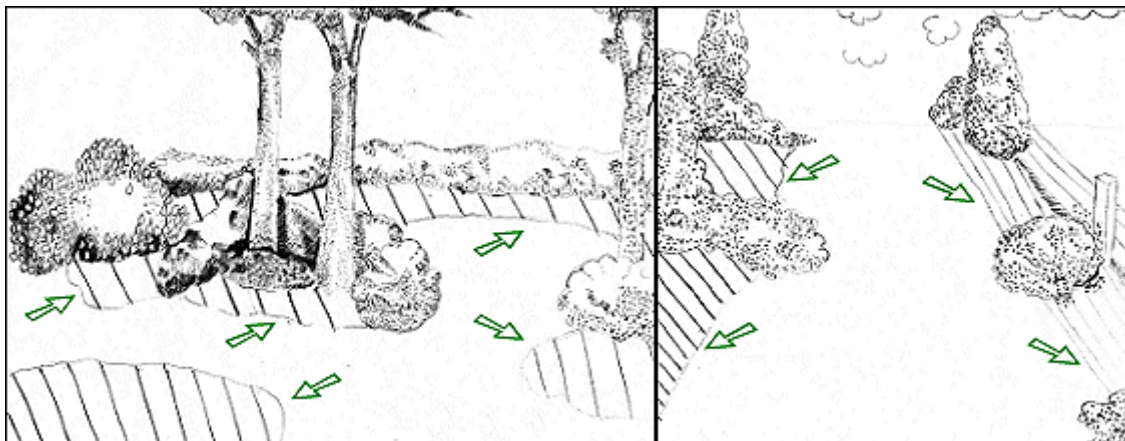
Árnyéki évelőágyak:

Ha a kertünkben akad néhány nagyobb, árnyékot adó fa, vagy találunk pár négyzetméter helyet egy épület árnyékában akkor az megfelelő életkörülményeket biztosít az erdők mélyéről származó vadvirágaink számára. Ezek legtöbbje kora tavasszal virágzik, különleges varázsuk miatt ültessünk néhányat belőlük. A hunyor (Helleborus), kankalin (Primula), téltemető (Eranthis), szellőrózsa (Anemone) nemzetségnevek ismerősen hangzanak. Magas humusztartalmú, tápanyagokban gazdag talajt kedvelnek és sok esetben vízigényesek.

Mocsárkertek, tópartok:

Ha a vizes élőhelyek virágait szeretnénk kertünkben tartani, hozzunk létre kerti tavat, melyhez mocsárkertet is építhetünk. Ezekbe telepíthetjük a mocsár- és láprétekről származó növényeket (pl. gólyahír (Caltha), fűzény (Lithrum), boglárka (Ranunculus), nőszirm (Iris) vagy a tárnics (Gentiana) nemzetségek megfelelő fajait).

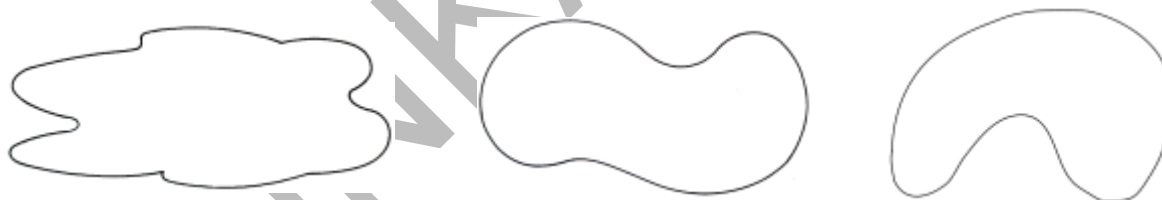
Példa a fentiekre: Bal oldalt az erdő szélét imitáló és hagyományos évelőágy, a jobb oldali képen tipikus évelőszegély elhelyezése látható. A fák és cserjék védelmet nyújtanak az erős szél ellen és kedvező mikroklímát teremtenek, melynek hatására az igényesebb virágok is szépen fejlődnek a kertben.



2. ábra (Évelőágy, évelőszegély)

Méret és forma:

Évelőszegélyeink szélessége kisebb kertekben általában 1–2 méter, de nagy méretű kertben se tervezzünk 3–4 méternél szélesebb virágos szegélyt. Az évelőágyak méretét alapvetően meghatározza a rendelkezésünkre álló terület nagysága, illetve az ültetendő növények magassága. A legkellemesebb látványt akkor érjük el, ha évelőágyunk körülbelül kétszer olyan széles, mint a benne felhasznált legnagyobb növények magassága. Nagyon fontos, hogy az ágy kecses vonalvezetésű, látványos alakú legyen. Kerüljük el a teljesen szabályos kör vagy téglalapformát.



3. ábra (virágágy formák)

Legtöbbször az íves vonalvezetésű szabálytalan alakzatokkal vagy a tojás-, illetve vese alakú évelőágyásokkal érhetjük el a kívánt esztétikai hatást.



4. ábra (virágágy formák)

Széles S- alakú virágágyat tervezve lehetőséget adunk a szemlélőnek arra, hogy a virágágyba benyúló gyepen állva közelről is gyönyörködjön növényeinkben. Még érdekesebb virágágyat építhetünk, ha azt egy kisebb és egy nagyobb részre szakítjuk, követve az eredeti vonalvezetést.

Az évelőágy minden oldalról látható része a kertnek, ezért beültetéskor úgy rendezzük el a növényeket, hogy azok teljes kifejtésükben is kellemes látványt nyújtsanak. Törekedjünk arra, hogy legyen egy kiemelkedő pontja a növénytömegnek, így évelőágyunk sokkal szebb lesz, mintha egyforma magasságú növényekből élő falat alkotnánk. A legmagasabb pont lehetőleg az ágy valamelyik harmadában legyen, ne pont közepén, az túlságosan mesterkélten hat. Ugyanígy, az évelőágyat sose helyezzük a zöld gyep közepére, még akkor se, ha az ablakból nézve esetleg jól néz ki. A gyep széle felé elhelyezett évelőágy nem töri meg a teret, harmonikusabban illeszkedik a kertbe.

Talajelőkészítés és ültetés:

Az évelőágyak és évelőszegélyek talaját gondosan készítsük elő az ültetéshez. Legjobb, ha ősszel trágyázunk és forgatjuk a talajt, majd tavasszal ültetünk, így a talaj kellőképpen leülepszik. Lehetőség szerint használjunk nagy mennyiségű érett szerves trágyát (marha-, vagy lótrágyát, kerti komposztot), majd ássuk fel a kiszemelt területet. Ha a terület nagyon gyomos, akkor ásás előtt 3–4 héttel kezeljük valamely totális hatású gyomirtószerral. A tavaszi elmunkáláskor minden gyomot távolítsunk el, a tarackos évelő fajok a legkisebb szárdarabkáról is újra hajtanak. Évelőszegélyek esetében legalább 20–30 cm mélyen távolítsuk el a fák és cserjék gyökereit a talajból, ez még nem károsítja ezeket a növényeket, viszont így elősegítjük az évelők gyökérkonkurencia mentes kezdeti fejlődését.

A telepítés előtt tervezzük meg az ágy képét. Ne ültessünk mindenféle növényt össze-vissza egymás mellé, lehet, hogy néhány fajtaival szebb végeredményt kapunk. A virágszínek megválasztása általában ízlés dolga, legtöbbször mégis az egyforma és egymáshoz közel álló színek (pl. sárga–narancs, rózsaszín–lila, kék–lila, vagy narancs–piros) és sokszor az inverz színek (pl. sárga–kék) összeválogatva adnak esztétikus eredményt. A fehér a virágágyban is jó szín, mert szerencsére ugyanolyan szépen mutat kék virágok társaságában, mint pl. sárga, vagy rózsaszín virágok mellett. A virágágy alakját a növények magasságának figyelembe vételével próbáljuk meg három dimenzióban is elképzelni. Ügyeljünk arra, hogy ne kerüljön nagyon sok azonos magasságú növény egymás mellé, ne alakítsunk ki lapos tetejű ágyakat.:



5. ábra (beültetési formák)

A növények beültetését általában ősszel, vagy kora tavasszal végezzük el. Konténeres növényeket tulajdonképpen fagymentes időben bármikor ültethetünk, bár a nyári forróságban ültetés után nagyon sokat kell öntözni a megfelelő eredés érdekében. Tartósan esős időben szintén ne ültessünk, várjuk meg, amíg a talaj már megmunkálható. Az ültetési mélység nagyon lényeges, az a jó, ha a növény olyan mélyre kerül a talajban, ahogy a cserépben volt. A szabad gyökerű, pl. tőosztásból származó növények ültetésénél is törekedjünk az eredeti ültetési mélység megtartására. Beültetés után ne felejtsük el alaposan beöntözni évelőágyunkat.

Talajtakarás:

Ha lehetőségünk van rá, feltétlenül mulcsozzuk évelőágyunkat. Az évelőágyak talajának takarása (mulcsozás) több célt szolgál. Részint megakadályozza a talaj hirtelen kiszáradását és túlzott felmelegedését, másrészt visszaszorítja a magról kelő gyomnövényeket, de dekorációként is szolgál, kiemeli növényeink szépségét. A legjobb mulcsanyag a fakéreg és a legkülönbözőbb aprított és granulált kéregváltozatok, de használhatunk sötétebb színű faforgácsot is. A megfelelő hatás érdekében legalább 3 cm vastag aprított kéregréteggel takarjuk a talajt. A legtöbb fa kérge tökéletesen megfelel erre a célra, kivételt képeznek azon fák, melyek más növényekre nézve káros anyagokat tartalmaznak (pl. vadgesztenye, dió). Fenyőkéreg alkalmazásakor vegyük figyelembe, hogy az savanyítja a talajt, bár ez a hazai talajviszonyok között általában pozitív hatású.

Az évelőágyak és évelőszegélyek ápolása:

Az évközi ápolási munkák közül ki kell emelnünk az öntözést és a gyomirtást, mint elsődleges jelentőségű teendőket. Az évelőket általában vízigényük alapján soroljuk csoportokba, hiszen kerti tartásuk szempontjából a fejlődésükhöz szükséges optimális vízmennyiség biztosítása alapvető tényező. Az évelők nagy része a legkülönbözőbb talajokon jól érzi magát abban az esetben, ha vízigényét kielégítjük. A gyomok mellett, hogy komoly konkurenciát jelentenek dísznövényeink számára, csökkentik az évelőágy esztétikai értékét, így gyomláljunk minél gyakrabban. Sok munkától megkíméljük magunkat, ha a gyomokat még fiatal, esetleg már csíranövény korukban eltávolítjuk.

Az évelőágyak növényeinek többsége tápanyagigényes növény, számukra nem elég az ültetés előtti alaptrágyázás, a tápanyagokat évente pótolni kell. Az évelő virágok meghálálják a szerves trágyázást, tavasszal kihajtás előtt nyugodtan terítsünk szét a tövek között érett istállótrágyát vagy komplex (összetett, több tápanyagot tartalmazó) műtrágyát. Arra ügyeljünk, hogy a műtrágyák túladagolva perzselést okozhatnak. A tenyészidőszakban végzett fejtrágyázást a legtöbb növény meghálálja, az erős növekedésű, dús virágzó fajok pedig kifejezetten igénylik.

A kártevők közül leggyakrabban levéltetvekkel és atkákkal, illetve különféle hernyókkal találkozhatunk. Néhányszor házas- és meztelen csigák okoznak problémát, melyek bizonyos növényeket (Pl. harangvirágok) különösen kedvelnek. Ellenük is alkalmazhatunk növényvédő szereket, de akár környezetbarát módszereket (Pl. sörccsapda) is használhatunk. A kórokozók közül elsősorban a különböző betegségeket okozó gombák jelentenek veszélyt évelőinkre. Leggyakrabban lisztharagos megbetegedésekkel találkozhatunk, különösen száraz, meleg időjárás esetén. Emellett rozsdagombák, peronoszpórák és különféle foltbetegségeket, illetve hervadást okozó gombák károsíthatják növényeinket, ezek azonban ritkábban okoznak látványos fertőzést. A kórokozók elleni kémiai védekezés nem egyszerű (minden eset más és más kezelést tehet indokolttá). A fertőzések elkerülése végett mindig távolítsuk el és semmisítsük meg a beteg, elszáradt növényrészeket, illetve a súlyosan fertőzött egyedeket. A tenyészidőszak végén, vagy kora tavasszal vágjuk vissza növényeinket 5–10 cm magasságban, így sok áttelelő kórokozótól megszabadulunk és egyben eltüntetjük a tetszetősnek nem nevezhető elszáradt kórókat is. A levágott részeket égessük el.

Egyéb felhasználási módok:

A vágásra termesztett növényfajok virágait bimbós állapotban szedjük. A Tulipat kinyílás előtt, a Gladiolust, Delphinium cultorumot, Convallariat és Hyacinthust az alsó virágok kinyílása idején vágjuk.

A virágok nagyobb csoportját azonban frissen nyílt állapotban vágjuk. A fészkesek családjába tartozó növények sok vágott virágot adnak: Chrysanthemum maximum, Dahlia, Aster fajok stb. Ezeket teljes nyílásuk elején vágjuk, amikor a (belső) körvirágzat szélsősora kinyílt.

A Campanulat, Gypsophila paniculatat, Viola odoratát és Cyclament nyílt állapotban kell leszedni.

A virágokat általában a kora reggeli vagy késő délutáni hűvösebb napszakokban szedjük, hűvös helyen osztályozzuk. Elszállításig a virágokat csomóba kötve, hűvös helyen, vízben tároljuk.

A szabadföldben termesztett Asparagus zöldje és erdeinkből begyűjtött Dryopteris páfrány levele a virágötészetben nélkülözhetetlen.

Virágzó cserepesként a tavaszi hajtás növényeit (Tulipa, Hyacinthus, Convallaria Primula, Viola odorata), ősszel a színes Chrysanthemum fajtákat, Sedum spectabile-t stb. értékesítjük.

5. Az évelők csoportosítása

Az évelőket akár termőhelyi viszonyaik, akár egyéb tulajdonságaik (szaporíthatóság) vagy éppen a felhasználás szerint több szempont alapján csoportosíthatjuk. Ismerünk közepes vízigényű, szárazságtűrő, valamint vízi-és vízparti növényeket. Az évelők többsége fényigényes (napot kedvelő), kisebbik részük árnyékedvelő. Az évelőket csoportosíthatjuk továbbá magasságuk, terjedőképességük, virágszínük és virágzási idejük szerint. Nagy részük a téli fagyokat jól átvészeli, viszont a fagyérzékeny évelők is közkedveltek. A föld alatti áttelelő szerveket tekintve érdekes tulajdonságúak a hagymás növények.

A gyakorlatilag legfontosabb évelőcsoportok:

- Közepes vízigényű
- Szárazságtűrő
- Árnyéki
- Fagyérzékeny
- Vízi-és vízparti
- Hagymás évelő növények

Közepes vízigényű évelők:

Közepes vízigényű növényeknek (mezofita) nevezzük azokat, amelyek a mi éghajlati viszonyaink között általában szépen díszlenek. Vegetációjukhoz hazánk csapadékmennyisége elegendő lenne, azonban a szeszélyes csapadékeloszlás miatt sokszor kora tavasszal (pl. március, április) nyáron (július, augusztus) vagy ősszel (szeptember, október) öntözni kell őket. A közepes vízigény nemcsak a talaj nedvességállapotára, hanem a levegő magasabb páratartalmára is vonatkozik. Az öntözésnek a növény fejlődési szakaszaihoz kell igazodni (pl. hajtásnövekedés, virágfejlődés, gumónevelés stb.), ha ezekben az időpontokban kevés a csapadék.

Ide tartozó növények például:

- *Achillea filipendulina*- Sárga cickafark
- *Aquilegia vulgaris*- Harangláb
- *Coreopsis grandiflora*- Szépecske
- *Delphinium x cultorum*- Évelő szarkaláb
- *Dendranthema x grandiflorum*- Kerti krizantém
- *Hemerocallis sp.*- Sásliliom
- *Paeonia officinalis*- Pünkösdirózsa
- *Rudbeckia speciosa*- Kúpvirág



6. ábra (*Achillea filipendulina*)²

² <http://www.panoramio.com/photo/11175863>



7.ábra (Delphinium x cultorum)³

Szárazságtűrő évelők:

Szárazságtűrőknek (xerofitonok) nevezzük azokat az évelő növényfajokat, amelyek egyes életszakaszaikban alacsony talajnedvességet és alacsonyabb relatív páratartalmat is elviselnek. Intenzív vegetatív növekedési, virágfejlődési és áttelelő szervük kialakítási stádiumában azonban ezek a növények is több nedvességet igényelnek. Ezért virágoznak nálunk a szárazságtűrő évelőink főleg tavasszal vagy ősszel. Szárazságtűrő évelőink egy része sziklafüves lejtőkön, sziklarepedésekben él. Ezek a területek látszólag nagyon szárazak. A valóságban az ilyen talajok szervesanyag-tartalma igen magas, és ezért sok vizet tudnak tárolni, és az itt élő növények rendelkezésére tudják bocsátani. Az ilyen helyeken soha nincs pangó víz.

Ide tartozó növények például:

- *Cerastium tomentosum*- Molyhos madárhúr
- *Dianthus plumarius*- Tollas szegfű
- *Gaillardia aristata*- Kokárdavirág
- *Gypsophila paniculata*- Fátyolvirág
- *Sedum* fajok- Varjúháj-félék
- *Sempervivum tectorum*- Házi kövirózsa

³ http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Delphinium_x_cultorum1.jpg



8.ábra (*Cerastium tomentosum*)⁴



9.ábra (*Sempervivum tectorum*)⁵

Árnyéki évelők:

⁴<http://eu.art.com/products/p14296911-sa-i2920749/posters.htm?ui=754E6DAF7B5949A6B06B261E8F402E99>

⁵ http://www.thisoldhouse.com/toh/photos/0,,20215085_20487918,00.html

MIÉRT SZERETHETŐK AZ ÉVELŐK?

Az árnyéki évelő növényeket életmódjuk alapján többféleképpen csoportosíthatjuk. A kihajtásuktól vegetációjuk befejezéséig árnyékban élők. A napfénykedvelő, de félárnyékos helyet is eltűrő növények. Külön csoportot alkotnak az erdőtársulások geofiton növényei. Ezek a növények tulajdonképpen napfénykedvelők, vegetációjuk a legkorábban kezdődik. Mire az erdők kilombosodnak és így beárnyékolják környezetüket, addigra ezek a növények befejezik vegetációjukat és behúzódnak.

Ide tartozó növények például:

- *Ajuga reptans*– Indás ínfű
- *Convallaria majalis*– Gyöngyvirág
- *Hosta plantaginea*– Árnyékliliom
- *Primula elatior*– Sudár kankalin
- *Primula vulgaris*– Szártalan kankalin
- *Vinca major*– Nagy meténg
- *Vinca minor*– Kis meténg
- *Viola odorata*– Illatos ibolya



10.ábra (*Hosta plantaginea*)⁶

⁶ <http://www.thefloweringgarden.com/hosta.htm>



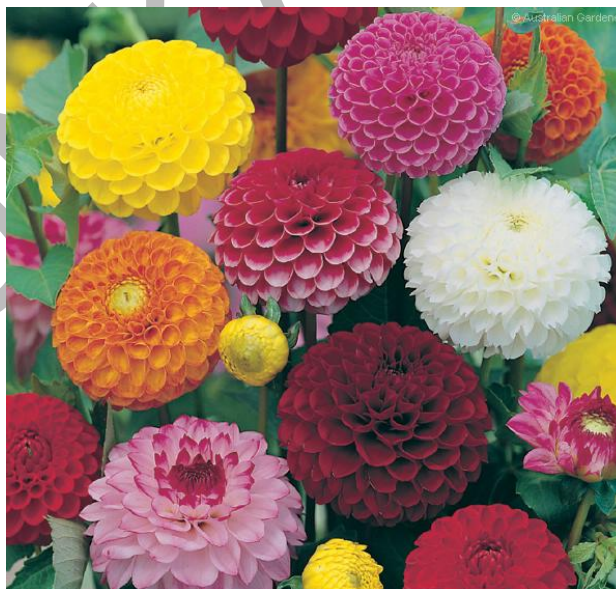
11.ábra (*Viola odorata*)⁷

Fagyérzékeny évelők:

A melegebb égövön honos, nálunk szabadban télen elpusztuló, több éves dísnövényeket fagyérzékeny évelőknek nevezzük. Az ide tartozó nagy díszértékű növényeket részben kiültetjük, részben vágásra termesztjük. E növények szaporítóképleteit (*Canna*, *Dahlia*, *Gladiolus*) az első fagyok után szedjük le és szállítsuk a teleltetőbe (tárolóba).

Ide tartozó növények például:

- *Canna x generalis*– Kerti kanna
- *Dahlia x hortensis*– Kerti dália
- *Gladiolus x gandavensis*– Kardvirág



12.ábra (*Dahlia x hortensis*)⁸

⁷ http://americanvioletsociety.org/Violet_Keys/Viola_odorata_002_L.htm

Vízi-és vízparti évelők:

A természetben a víz különböző előfordulási formáinak megfelelően különböző ökológiájú élőhelyek alakulnak ki, amelyeken sajátos növénytársulások élnek. Ezeket az elemeket a zöldfelületek legdíszesebb részeire is be lehet vinni. A víz örökös mozgásával, tükrözésével önmagában is az egyik legdekoratívabb hangulati elem. Ezt a hatását a vele kapcsolatban tenyésző növények és az esetleg betelepített állatok még csak fokozzák. A vizekkel kapcsolatos élőhelyek közül a sekély vizű mocsarak és vízpartok, valamint a nyílt vízfelületek vihetők be elsősorban a kertbe.

Ide tartozó növények például:

- *Caltha palustris*- Mocsári gólyahír
- *Iris pseudacorus*- Mocsári nőszirom
- *Nymphaea alba*- Fehér tündérrózsa
- *Typha sp.*- Gyékény fajok



13.ábra (*Nymphaea alba*)⁹

⁸ <http://www.ausgardener.com.au/plants/Pom-Pone-Dahlia-Mixed.html>

⁹ http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nymphaea_alba_26-8-2007_15-13-19.JPG



14.ábra (Typha sp)¹⁰

Hagymás évelő növények:

A zöldfelületek tavaszi aspektusának kialakításában igen nagy jelentősége van a honos és az exota hagymás növényeknek. Ők a tavasz első hírnökei és a kikelet legpompásabb növényei. A mérsékelt övön a tavasz színpompája a legnagyobb, ebben igen nagy szerepe van a hagymás évelő növényeknek. Nemcsak mint kiültetési anyagok, hanem mint kora tavaszi vágott virágok is fontosak.

Ide tartozó növények például:

- *Crocus vernus*- Tavaszi sáfrány
- *Fritillaria imperialis*- Császárkorona
- *Galanthus elwesii*- Hóvirág
- *Hyacinthus orientalis*- Jácint
- *Narcissus sp.*- Nárcisz fajok
- *Tulipa hybrida*- Tulipán

¹⁰ http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Typha_latifolia_bgiu.jpg



15.ábra (Crocus vernus)¹¹



16.ábra (Tulipa hybrida)¹²

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat

Vegyen részt az oktatója által tartott az iskolai tankertben található évelő dísznövények alkalmazásának bemutatóján!

- Figyelje meg a kiültetés formáit!
- Készítsen helyszíni vázlatrajzot a kiültetési módokról!
- Értékelje a szakmai információtartalom alapján a látottakat!

¹¹ https://www.angliabulbs.com/products_info.php?manufacturers_id=&products_id=324&season=summer

¹² http://www.flickr.com/photos/ca_floristics/410947192/

2. feladat

Az internet segítségével keressen tavasszal virágzó évelőket! Tervezze meg az alábbiakban megadott virágagyformák beültetését!

**3. feladat**

Ismételje át az évelők morfológiájáról tanultakat! A növényi részek megnevezését kösse össze a helyes meghatározással!

- | | |
|------------------|--|
| 1. gyökértörzs | földbeli, tápanyag-raktározó, módosult hajtás |
| 2. hagyma | föld alatti vagy a felszínen terjeszkedő, vastkos, legyökerező szár |
| 3. gumó | módosult rövid hajtás, ahol a rügyet húsos hagymalevelek borítják |
| 4. karógyökér | többé-kevésbé fásodó szárak áttelel, sokszor részben visszazárad |
| 5. áttelelő szár | lehet egyszerű és összetett, szálas és kard formájú, apró pikkelyszerű |
| 6. levél | föld alatti vagy a felszínen terjeszkedő, vastkos, legyökerező szár |

ÖNELLENŐRZŐ FELADATLAPOK

1. feladat

Egészítse ki a mondatokat!

1. A élő, föld alatti vagy képletekkel áttelelő, évről-évre megújuló növényfajokat nevezük évelő dísznövényeknek.
2. Sok faj a szokásostól időpontban is virágoztatható, Alkalmas, legismertebb ilyen évelőcsoport a

2. feladat

Foglalja össze az évelők jelentőségét az információtartalom áttanulmányozása után!

MUNKAMINTA

3. feladat

Sorolja fel az évelők áttelelő földalatti szerveit!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

4. feladat

Jellemeze az évelők föld feletti részeit!

MIÉRT SZERETHETŐK AZ ÉVELŐK?

5. feladat

Sorolja fel a gyakorlatilag legfontosabb évelő csoportokat és nevezzen meg 2-2 példát!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

6. feladat

Jellemeze a fagyérzékeny évelők csoportját!

7. feladat

Csoportosítsa a megadott dísznövényeket környezeti igényük szerint!

- *Delphinium x cultorum*- Évelő szarkaláb
- *Hemerocallis sp.*- Sásliliom
- *Paeonia officinalis*- Pünkösdirózsa
- *Canna x generalis*- Kerti kanna
- *Gladiolus x gandavensis*- Kardvirág
- *Iris pseudacorus*- Mocsári nőszirm
- *Nymphaea alba*- Fehér tündérrózsa
- *Typha sp.*- Gyékény fajok
- *Crocus vernus*- Tavaszi sáfrány
- *Galanthus elwesii*- Hóvirág
- *Cerastium tomentosum*- Molyhos madárhúr

- *Dianthus plumarius*- Tollas szegfű
- *Sedum* fajok- Varjúháj-félék
- *Convallaria majalis*- Gyöngyvirág
- *Hosta plantaginea*- Árnyékliliom
- *Primula elatior*- Sudár kankalin
- *Vinca major*- Nagy meténg
- *Hyacinthus orientalis*- Jácint

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A több évig élő, föld alatti vagy föld feletti képletekkel áttelelő, évről-évre megújuló lágyszárú növényfajokat nevezzük évelő dísznövényeknek.

Sok faj a szokásostól eltérő időpontban is virágoztatható, hajtásra alkalmas, legismertebb ilyen évelő csoport a hagymások.

2. feladat

Jelentőségük abban áll, hogy a kiültetett növények 3-5 évig is helyükben díszítenek, gondozásuk egyszerű. Az ágyások felújításakor töosztás után szét is ültethetők. Nagy a faj- és fajtagazdagságuk, eltérő igényük miatt változatosan használhatók. Sziklakertekben, tetőkertekben, vegyes virágágyakban, árnyékos területeken és vízfelületen vagy vízparton szinte nélkülözhetetlenek. Széleskörű felhasználásuk mellett virágukkal, lombozattal, terméssel díszítők is lehetnek. Vannak tartósan virágzók és kimondottan vágott virágnak, vágott zöldnek alkalmas, virágkötészetben gyakran alkalmazott fajok, fajták. Sok faj a szokásostól eltérő időpontban is virágoztatható, hajtásra alkalmas, legismertebb ilyen évelő csoport a hagymások.

3. feladat

1. Bojtos gyökérszet, 2. karógyökér, 3. gyökértörzs, 4. hagyma, 5. gumó, 6. hagymagumó

4. feladat

Évenként elhaló szárúak: Sok évelő dudvás szárát a fagyok pusztítják el. (Aster fajok) Egyes tavasszal virágzó szára már év közben leszárad (Tulipa hibridek). Áttelelő szárúak: sok félcserjét is az évelők közé sorolunk. Többé kevésbé fásodó szárúak áttelel, sokszor részben visszaszárad, visszafagy. (Levendula, Thymus, Vinca). Számos évelőnek (Festuca, Primula) levélzete, levélpárnája télen nem pusztul le. Némelyek év közti behúzódás után ősszel fejlesztik újra az áttelelő levélzetüket (Lilium candidum, Muscari). A növény lehet 1-2 m magasságú szőnyeg (Sagina) 5-15cm magas párnaképző sziklakerti (Arabis) 20-120 cm nagyságú szinpompás virágzó (Phlox paniculata), de a 2-3 méteres óriások sem ritkák (Miscanthus sinensis). Az évelők levele: lehet egyszerű és összetett lemezű, szálas és kard formájú, apró pikkelyszerű stb. A levél színe: különféle árnyalatú zöld, fehér molyos, pirosbarna, ezüstösen csillogó, tarkán csíkozott stb. A különböző fajok virágai: az év minden hónapjában nyílnak, még a nyugalmi téli időben is. Így a Crocusok enyhe időben már februárban bimbóznak. A virágok nagysága, mennyisége, színe és illata különböző. A virágzás általában rövid, néha csak 2-6 hét időtartamú (Lychnis), de egyeseknél hónapokig is tart (Gaillardia). Másodvirágzás gyakran tapasztalható (Delphinium). A termések között számos érdekes díszítő formájú van (Lilium).

5. feladat

Közepes vízigényű pl.: *Aquilegia vulgaris*, *Hemerocallis* sp.

Szárazságtűrő pl.: *Sedum* sp., *Dianthus plumarius*

Árnyéki pl.: *Primula elatior*, *Viola odorata*

Fagyérzékeny pl.: *Canna x generalis*, *Dahlia x hortensis*

Vízi-és vízparti pl.: *Typha* sp., *Caltha palustris*

Hagymás évelő növények pl.: *Tulipa hybrida*, *Galantus elwesii*

MIÉRT SZERETHETŐK AZ ÉVELŐK?

6. feladat

A melegebb égövön honos, nálunk szabadban télen elpusztuló, több éves dísznövényeket fagyérzékeny évelőknek nevezzük. Az ide tartozó nagy díszértékű növényeket részben kiültetjük, részben vágásra termesztjük. E növények szaporítóképleteit (Canna, Dahlia, Gladiolus) az első fagyok után szedjük le és szállítsuk a teletetőbe (tárolóba). Ide tartozó növények például: Canna x generalis- Kerti kanna, Dahlia x hortensis- Kerti dália, Gladiolus x gandavensis- Kardvirág

7. feladat

Közepes vízigényűek: Delphinium x cultorum- Évelő szarkaláb Hemerocallis sp.- Sásliliom Paeonia officinalis- Pünkösdirózsa

Szárazságtűrők: Cerastium tomentosum- Molyhos madárhúr Dianthus plumarius- Tollas szegfű Sedum fajok- Varjúháj-félék

Árnyéki: Galanthus elwesii- Hóvirág Convallaria majalis- Gyöngyvirág Hosta plantaginea- Árnyékliliom Primula elatior- Sudár kankalin Vinca major- Nagy meténg

Vízi-vízparti: Iris pseudacorus- Mocsári nőszirm Nymphaea alba- Fehér tündérrózsa Typha sp.- Gyékény fajok

Fagyérzékenyek: Canna x generalis- Kerti kanna Gladiolus x gandavensis- Kardvirág

Hagymások: Crocus vernus- Tavaszi sáfrány Hyacinthus orientalis- Jácint

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Dr. Nagy Béla: Évelő dísznövények termesztése Mezőgazdasági Kiadó, 1978

Wertán Zsolt : Dísznövénytermesztés Mezőgazdasági Kiadó, 1986

AJÁNLOTT IRODALOM

Dr. Orlóci László: Dísznövénytermesztés I. Agrárszakoktatási Intézet, 1999

Dr. Lászlai György: 88 színes oldal az évelőkről Mezőgazdasági Kiadó, 1981

Évelő dísznövények–Növénykalauz Panemex kft és Grafo kft. , 1997

Zsuhár Csaba, Zsuhárné Ambrus Mária– Évelő dísznövények Botanika kft. , 2001

Schmidt Gábor– A kert élő díszjei Mezőgazdasági Kiadó, 1988

A(z) 2223–06 modul 007–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
33 622 01 1000 00 00	Dísznövénykertész
33 622 01 0100 31 04	Szabadföldi dísznövénytermesztő

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
10 óra

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató